

T.C.

PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ

İSLAMİ İLİMLER ENSTİTÜSÜ

FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

MANEVİ DESTEK VE REHBERLİK

TEZSİZ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**MANEVİ DANIŞMANLIK VE REHBERLİĞİN
ÇOCUKLARIN DİNİ EĞİTİMİNDEKİ ETKİSİ**

TEZSİZ YÜKSEK LİSANS DÖNEM PROJESİ

Hazırlayan

Dilek IRILCI

DENİZLİ, 2023

T.C.
PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ
İSLAMİ İLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
MANEVİ DESTEK VE REHBERLİK
TEZSİZ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

MANEVİ DANIŞMANLIK VE REHBERLİĞİN
ÇOCUKLARIN DİNİ EĞİTİMİNDEKİ ETKİSİ

TEZSİZ YÜKSEK LİSANS BİTİRME PROJESİ

HAZIRLAYAN
Dilek IRILCI
Öğrenci No: 223986053

DANIŞMAN
Doç. Dr. İsmet EŞMELİ

DENİZLİ-2023

TEZSİZ YÜKSEK LİSANS PROJE ONAY FORMU

İslami İlimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı- Manevi Destek ve Rehberlik Programı öğrencisi Dilek IRILCI tarafından hazırlanan “Manevi Danışmanlık ve Rehberliğin Çocukların Dini Eğitimindeki Etkisi” başlıklı Tezsiz Yüksek Lisans Projesi tarafımdan okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından Tezsiz Yüksek Lisans Projesi olarak kabul edilmiştir.

Doç. Dr. İsmet EŞMELİ

Danışman

Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun

..../..../2023 tarih vesayılı kararıyla onaylanmıştır.

Doç. Dr. Harun ABACI

Enstitü Müdürü

ETİK BEYANNAMESİ

Pamukkale Üniversitesi İslami İlimler Enstitüsü, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında; proje içindeki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, Görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda ilgili eserlere bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, atıfta bulunduğum eserlerin tümünü kaynak olarak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, bu tezin herhangi bir bölümünü bu üniversitede veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı beyan ederim.

Dilek IRILCI

ÖNSÖZ

Çalışma sürecinde her türlü yol gösterici olan, olumlu tavrıyla beni cesaretlendiren, bilgi birikimiyle çalışmama farklı açılardan bakmamı sağlayan, beraber çalışmaktan ve her zaman öğrencisi olmaktan gurur duyduğum kıymetli hocam, danışmanım Doç. Dr. İsmet EŞMELİ'ye sonsuz teşekkür ederim.

Ayrıca çalışma sürecinin yoğunluğunda anlayışını ve desteğini benden esirgemeyen sevgili eşim Fatih IRILCI'ya ve beni dünyaya getiren, her daim varlığı ve dualarıyla güç bulduğum sevgili anne-babama sonsuz teşekkür ederim.

Dilek IRILCI

Denizli, 2023

ÖZET

Pamukkale Üniversitesi İslami İlimler Enstitüsü Tezsiz Yüksek Lisans Proje Özeti

Projenin Başlığı: Manevi Danışmanlık ve Rehberliğin Çocukların Dini Eğitimindeki Etkisi

Projeyi Hazırlayan: Dilek IRILCI

Danışmanı: Doç.Dr. İsmet EŞMELİ

Kabul Tarihi:

Sayfa Sayısı: vii+26

Anabilim Dalı: Felsefe ve Din Bilimleri **Programı:** Manevi Destek ve Rehberlik

En güzel şekilde yaratılmış olan insan, fizik ve metafizik âlemlerin boyutlarına sahip bir varlıktır. Bu bakımdan insanın içinde yaşadığı dünyayı ve ebedi yurdu olan ahireti anlamadaki en büyük başarısı, doğru ve sarsılmaz bir imanı benimsemesidir. Bu inancı ile kazanacağı istikamet doğrultusunda da önce kendisini, sonra dış dünyayı ve nihayetinde de yaratıcısını mutlak manada tanıyıp anlamlandırmasıyla hayatına bir anlam katmış olacaktır. Ruh ve beden faktörlerinin her ikisinin de sağlam ve sağlıklı olması insana huzur ve mutluluk getirirken, tam tersi bir durumun oluşması insanı mutsuz eder. Hiç şüphe yok ki insan, ruh ve beden sağlığını oluşturmak ve sürdürmek için bilgi, deneyim ve rehberliğe ihtiyaç duyar.

Çağımızın en büyük sorunu, ruhu bedenden ayırıp, maneviyatı göz ardı ederek insanları tanımaya, anlamaya ve yönlendirmeye çalışmaktır. Ancak bir kişiyi kalıcı bir temel parçadan mahrum etmek imkânsızdır ve bunu yapmaya çalışmak ise bir hata olacaktır. Başka bir deyişle, maddede bunalmış bir kişiyi tasvir etmek, sürekli olarak o kişinin yarısından daha azını görmek anlamına gelir. Ancak insan doğasında var olan hayatı anlamlandırma ve güçlü varlıklarla bağ kurma arzusu göz ardı edilemez.

Bu ve bunun gibi birçok sebeplerden dolayı dünyada ve ülkemizde, bu durumlara çözüm olacağı düşüncesi ve ümidi ile manevi danışmanlık alanına bir yöneliş olmuş, çok farklı alanlarda bu hizmet sunulmaya çalışılarak insanın kendini anlama ve anlamlandırmasına katkı sağlanmak istenmiştir.

Bu çalışmamızda, ailelerin çocuklarıyla din eğitimi alanında yaşadığı problemler ve yapılması gerekenler nelerdir? Bunlardan bahsedip böyle durumlarda nasıl destek olunmalı? MDR alanında uzman kişilerden nasıl yardım alınmalı? Aile yaşadığı durumu değerlendirip, benim yaşadığım problem nasıl çözüme kavuşur sorusuna nasıl cevap aramalı? Hangi konularda nerelerden destek alınmalı? MDR bu konuda nasıl yardım eder? Konularına yer verilecektir. Ayrıca bu çalışmada ailede çocukların dini eğitiminde manevi danışmanlık ve rehberlik üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: İlahiyat, Öğrenci, Maneviyat, Düzey, Algı, Manevi

ABSTRACT

Pamukkale University Institute of Islamic Sciences Abstract of Master Thesis

Title of the Project: Spirituality Perceptions of University Students Studying at the Faculty of Theology	
Author: Dilek IRILCI	Supervisor: Doç. Dr. İsmet EŞMELİ
Date:	Nu. of pages: vii+26
Department: Philosophy and Religious Studies Subfield: Spiritual Support and Guidance	
<p>Man, who was created in the most beautiful way, is a being with the dimensions of the physical and metaphysical worlds. In this respect, man's greatest success in understanding the world in which he lives and the hereafter, which is his eternal home, is to adopt a true and unshakable faith. In line with the direction he will gain with this belief, he will add meaning to his life by knowing and making sense of himself, then the outside world, and finally his creator. While both mental and physical factors being healthy and healthy brings peace and happiness to people, the opposite situation makes people unhappy. There is no doubt that people need knowledge, experience and guidance to create and maintain mental and physical health.</p> <p>The biggest problem of our age is trying to know, understand and guide people by separating the soul from the body and ignoring spirituality. But it is impossible to deprive a person of a permanent essential part, and trying to do so would be a mistake. In other words, depicting a person who is overwhelmed by matter means constantly seeing less than half of that person. However, it is in human nature to make sense of life and to be strong. The desire to connect with beings cannot be ignored.</p> <p>For these and many other reasons, there has been a tendency towards the field of spiritual counseling in the world and in our country, with the idea and hope that it will be a solution to these situations, and by trying to provide this service in many different areas, it is aimed to contribute to people's self-understanding and meaning.</p> <p>In this study, what are the problems that families experience with their children in the field of religious education and what needs to be done? How should we talk about these and provide support in such situations? How to get help from experts in the field of MDR? How should the family evaluate the situation they are experiencing and seek an answer to the question of how the problem I am experiencing can be solved? Where should I get support on which issues? How does MDR help with this? Topics will be included. Additionally, this study will focus on spiritual counseling and guidance in the religious education of children in the family.</p>	
Keywords: Theology, Student, Spirituality, Level, Perception, Spiritual.	

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	İV
ÖZET	V
ABSTRACT	VI
İÇİNDEKİLER	VII
GİRİŞ	1
1. Araştırmanın Konusu ve Problemi	1
2. Araştırmanın Amacı ve Önemi	1
3. Araştırmanın Sınırlılıkları	2
4. Araştırmanın Yöntemi	2
BİRİNCİ BÖLÜM	4
TEORİK VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE	4
1. Aile	4
2. Dini Eğitim	7
2. Ailede Din Eğitimi	7
3. Ailenin Din Eğitiminde Uygulayacağı Metotlar	8
3.1. Sevgi	8
3.2. Dil ve Üslup	10
3.3. Model Sunma	11
3.4. Ödül ve Ceza	12
İKİNCİ BÖLÜM	15
MANEVİ DANIŞMANLIK VE REHBERLİK HİZMETLERİ	15
1. Manevi Danışmanlık	15
2. Manevi Danışmanlığın Tarihsel Gelişimi	17
3. Manevi Danışmanlık Hizmetlerinin Amaçları	17
4. Manevi Danışmanlığın Konusu, İşlevi ve Uygulama Alanları	19
5. Manevi Danışmanlığın İlke ve Teknikleri	19
6. Çocukların Din Eğitiminde Manevi Danışmanlığın Etkisi	20
SONUÇ	23
KAYNAKÇA	24
ÖZGEÇMİŞ	26

GİRİŞ

İnsan hayatında karşılaştığımız en önemli konulardan biri çocukların aile içinde yetiştirilmesidir. Aslında çocuklara yönelik din eğitimi her zaman istediğimiz gibi gitmiyor.

Aile sistemi toplumun en önemli temelidir. Çocuğun gelişimi, ilk öğrenmesi ve hayata yön vermesi aileyle başlar. Ebeveynler ailedeki rollerini iyi oynadığında çocukları için iyi bir temel atılmış olur. Aile birliğinin ve rol dağılımının çocukların yetiştirilmesinde çok olumlu etkisi vardır. Din eğitimi çocukların eğitiminde özellikle üzerinde durulması gereken bir konudur. Bu konu üzerinde yapılan araştırmalar, ebeveynleri desteklemek amacıyla Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde manevi danışmanlık ve rehberlik alanında ilerlemelere yol açmıştır. Bu araştırmanın amacı aile birliğini sağlamak ve çocuklara daha sağlıklı ve güvenli bir din eğitimi sağlamaktır.

Din eğitimi doğru ve güvenilir olursa kişisel sorunlar daha çabuk çözümlenir. Çünkü din, faaliyetlerimizin ve hayatımızın her alanında mevcuttur. Örneğin; bir aile çocuklarına ev yaptırırken evin dini uygunluğu dikkate alınır ve bu şekilde evin temeli atılmış olur. Burada Peygamberimizin (s.a.v) şu hadisi aklımıza gelmektedir: “Bir kadın şu dört şeyi için nikâhlanır; malı, soyu, güzelliği ve dindarlığı için. Siz dindar seçin ki eliniz ve eviniz bereketlensin.”¹

1. Araştırmanın Konusu ve Problemi

Bu çalışmada aile içinde çocuk yetiştirmenin önemi üzerinde durulmaktadır. Konuyla ilgili sorunlar;

- Din eğitimi vermenin zorlukları nelerdir ve bu zorluklar nasıl aşılanmalıdır?
- Çocuklara din eğitimi ne zaman başlamalı?
- Din eğitimi çocuklara örnek alınıyor mu?
- Çocuklara din eğitimi verilmesinde zengin bir ortam önemli mi?
- Ailemin din eğitimi düzeyi çocuklarımın bu eğitimi alabilmesi için yeterli mi?
- Aileler çocuklarına din eğitimi verirken nelere dikkat etmelidir?

2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu araştırmanın amacı,

¹ Buhârî, Nikâh, 15.

-Aileler çocuklarına din eğitimi verirken nasıl bir tutum izlemelidir?

-Hangi yöntemi kullanmalıyım?

-Hangi noktalara dikkat etmeliyim?

Bu ve buna benzer soruların cevaplarını tartışacağız. Bu çalışma aynı zamanda ailelerin çocuklarına din eğitimi konusunda nasıl davrandıklarına da katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Ayrıca ailelerin çocuklarıyla din eğitiminde ne gibi sorunları var, ne yapmaları gerekiyor, manevi danışmanlık ve rehberlik konusunda neler yapabilirler? Bu konular öne çıkacak.

Hassas çocuklarımızın daha güzel, daha mutlu, daha huzurlu, daha sorumlu, daha bilinçli, ruhsal sorunlarla baş edebilen insanlar olarak yetişmeleri için bu araştırma çok önemlidir. İnsanlığa baktığımızda ister kabile, ister topluluk, ister grup, ister birey olsun, neredeyse dine doğru bir eğilim olduğunu görebiliriz. Karl Marx, “Din, halkın afyonudur” demiştir. İnsan, kendi içindeki zorlukları ve sorunları ilk olarak dini uygulama ve bilgi yoluyla yaşar ve düşünür. Hala bir çözüm bulamıyorsanız, sorunu bilen birine danışın. Danıştığınız kişiye bağlıdır. Her konu, her konu herkesle tartışılmaz. Bilimsel keşifler ve deneyimler önemlidir. Şu anda MDR profesyonelleri, herkesin danışabileceği, soru sorabileceği, zihinsel ve ruhsal sorunlarını paylaşabileceği, güvenli ve iyi donanımlı çalışanlardır.

3. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bilimsel araştırmanın çoğu zaman sınırlamaları vardır. Bu çalışmanın da bazı sınırlılıkları bulunmaktadır. Araştırma temalarımız şunlardır: Çocuk yetiştirmede manevi tavsiye ve destek. Din eğitimi ile ilgili konular bu alanda yapılan araştırmalar ışığında ele alınmıştır. Çocukların din eğitimi tartışılıyor ancak bu, ulusumuzun ailelerindeki pek çok sorundan sadece biri. Bu konuyla ilgili mümkün olduğu kadar çok sayıda birincil kaynak kaynağa ulaşmaya çalıştık. Bu çalışma mevcut kaynaklarla sınırlıdır.

4. Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmada nitel bir araştırma yöntemi olan doküman analizi kullanılmıştır. Diğer kullanımlar arasında kitaplar, dergiler, makaleler ve makaleler bulunur. Aile içinde ebeveynlik konusunda çok sayıda araştırma bulunmasına rağmen manevi danışmanlık ve

rehberlik alanı ÷lkemizde yeni yeni tanınmaya başlamaktadır. Bu çalışmada manevi tavsiye ve destek ön planda tutulmakta ve bunların din eğitime katkıları anlatılmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

TEORİK VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.Aile

Aile; Bir toplumda birbirine kan ve akrabalık bağıyla bağlı, karşılıklı hak ve yükümlülüklerle sahip insanlardan oluşan en küçük sosyal birimdir. Çocuk doğduğunda ilk ailede ailesini ve çevresini tanır, onlarla sosyalleşir, onların örf ve adetlerini öğrenir, dini uygulamaları ve din eğitimi alır.

Aile kavramı her kültür ve medeniyetin geleneklerine, ekonomisine, yaşam koşulları ve tarzına, tarihine bağlı olarak farklı anlamlar taşır. Bu nedenle aile kavramının tanımları farklılık göstermekte ve bu tanımlarda farklı aile süreçleri ön plana çıkmaktadır. Her medeniyet ve kültür kendi doğasına uygun bir aile sistemi oluşturduğundan, farklı medeniyet ve kültürlerde oluşan aile sistemi ve aile tanımı da farklılık göstermektedir. Her ülkede yaşamı belirleyen faktörler farklıdır.

Bir milletin dini değerlerine yaşama gayesi hayat tarzının şekillendirirken ve diğer değerlerine göre ön plana çıkarırken, başka bir milletin maddi refaha ulaşma gayesi, hayat tarzını şekillendirmede daha etkili olabilir. Aynı milletin farklı fertlerine göre de yaşam tarzı ve aileye bakış tarzı, aile kurumundan beklentileri, aile kavramına yüklediği anlamlar değişik olabilir.²

Allah'ın insanlığa örnek olarak gönderdiği Hz. Peygamber (s.a.v), evlenip aile kurmayı şiddetle tavsiye etmiş³ bizzat evlenmiş, aile kurmuş, akrabalık bağlarını gözetmiş⁴ “evlenmeye gücü yetip de evlenmeyen bizden değildir”⁵ buyurarak imkânı olanın evlenmesini şart koşmuş evlilik ve aile hayatının bir ibadet olduğunu ve aile içinde bireylerin, Allah'ın rızasını gözeterek yaptığı her şeyden sevap kazanacağını söylemiş evlenme işi için iki kişi arasında aracılık yapmanın en üstün aracılıklardan olduğunu ifade etmiştir.⁶ Aile içinde mutluluk ve huzuru yakalamanın ve karakterin sağlam bireyler yetiştirmenin yollarını ifade etmiştir.

² Aziz HAKAN, İlköğretim Okulu Öğrencilerinin Başarısında Aile Faktörü (Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2001).

³ Müslim, Sahih, c.2, s.1018, rada, 64.

⁴ Abdullah Nasih ULVAN, İslamda Aile Eğitimi (Ankara: Detay Yayıncılık, 1994).

⁵ Darimî, Sünen, c.5, s.6, nikâh,8.

⁶ İbn-i Mace, Sünen, c.1, s.595.

Erkekleri, ev halkının geçimi, yiyecek-içecek temini, kadınlara iyi muamele, sevgi ve muhabbetle görevlendirirken, kadınları da, aile mahremiyetini çiğnetmemeleri, kocalarına itaat etmeleri ve saygı göstermeleri, onların mallarını israf etmemeleri, onlara karşı her türlü ihanetten sakınmaları ve çocuklarının terbiyeleri ile meşgul olmaları ile görevlendirmiştir.

Aile, nüfusu yenileme, milli kültürü bir sonraki nesle aktarma, terbiye kazandırma, çocukları sosyalleştirme, ekonomik, biyolojik ve psikolojik işlevleri olan toplumun en küçük kurumu;⁷ Her üyesinin kendi benlik bilincini ve kişiliğini şekillendirdiği, diğer üyelerine kan, evlilik veya evlatlık yoluyla bağlı olduğu aynı çatı altında yaşayan ve toplumun temeli kabul edilen sistemli bireyler grubu⁸; bireylerinin birbirleriyle karmaşık etkileşimlerinin oluşturduğu açık bir sistemdir.⁹

Çocukların kişiliklerinin gelişmesine, ruhen ve bedenen sağlıklı, bağımsız, topluma faydalı bireyler olarak yetiştirilmelerinde aile sisteminin katkısı yadsınamaz. Komşuları ve çevresindekilerle iyi ilişkiler içerisinde, diğer toplum bireylerinin haklarına saygılı, kötü alışkanlıklardan uzak ailelerde yetişen çocuklar ve bu çocukların teşkil edeceği nesiller, içinde buldukları ailenin değer yargılarını devam ettirecek ve bu değerleri nesiller, içinde buldukları ailenin değer yargılarını devam ettirecek ve bu değerleri bir sonraki nesle taşıyarak hem kendileri huzurlu yaşayacak hem de bir sonraki neslin bu değer yargılarını benimsemesinde etken rol oynayacaklardır.¹⁰

Bir toplumu oluşturan aileler ne kadar her bakımdan sağlıklı, öz denetim sahibi, evrensel ahlak ilkelerini benimsemiş, barışçıl ve gelir düzeyi yüksekse toplum da o kadar sağlıklı ve mutlu olacaktır. Bir ailenin beslenmesi, barınması ve kaliteli eğitimi, sağladığı fırsatlarla yakından bağlantılıdır. Ailelerin imkânları ne kadar geniş olursa, çocuklarına sundukları imkânlarda o kadar geniş olacaktır.¹¹

Toplumun en küçük birimi olan aile, kendi örf, adet ve geleneklerini çocuklarına aktarır. Toplumsal kültürü yansıtan duygu ve davranışlar aile ortamında kazanılır. Anne-babanın anlattığı masal ve destanlar, okudukları şiirler, anlattıkları hikâyeler, dinledikleri müzikler, ilgilendikleri sanat türleri ve meslekler, çocuğun kendi milli kültürüyle özdeşleşmesinin temel unsurlarını oluşturur. Çocuk, bütün milli ve manevi kültür değerlerini

⁷ Mustafa ERKAL, Sosyoloji (Toplumbilim) (Filiz Kitapevi, 1987).

⁸ Halil APAYDIN, "Aile İçi İletişimin Çocuğun Dinsel Gelişimine Etkisi" 320 (2001), 12.

⁹ Veli DUYAN, Aileye yönelik Planlı Müdahale Sürecinin Aşamaları, 2003.

¹⁰ Fatih ÖZKAN, Çocuğun Din Eğitiminde Anne Babanın Etkisi Diyarbakır Örneği 2011.

¹¹ Hacer ARAZ, Türk Aile Yapısında Aile İçi Dini İletişim Problemleri ve Bunların Çocuğun Din Eğitimine Etkileri (Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007).

ilk önce ailede öğrenir ve bunların ışığında başkalarına ve kendisine olan tutumunu şekillendirir ve davranışlarını belirler.¹²

Aile düzeni toplumsal düzeni garanti eder. Çünkü insanlık sevgisi, aile sevgisi, milli duygu, örf ve adetler en basit haliyle bile ancak ebeveyn evinde öğrenilebilir. Çocuklar yaşamları boyunca ailelerini görme ve onlardan öğrenme deneyimi yaşarlar. İşte bu gerçeklerden ötürüdür ki; “İnsanı insan yapan ilk ocak, aile ocağıdır.” denilmiştir.¹³

Aile ocağında, toplum kültürünün çeşitli unsur ve şekilleri işlenerek çocuğa aşılanır. Bu şekilde aile ocağında sosyalleşmeye başlayan çocuk, büyüdükçe çevresiyle etkileşime girerek kendi toplumunun ve kültürünün en küçük taşıyıcısı olur.¹⁴ Çocukların içinde bulunduğu olumlu sosyal çevre şartlarının dereceleri, uygun davranış gerçekleştirme derecelerini de belirlemektedir. Çocuklara uygun davranış geliştirme imkânlarını sunan sosyal çevrelerin en önemlileri; aile, eğitim, din ve devlet gibi sosyal kurumlardır. Bu kurumlar, kişilerin hem genel davranışlarını düzenleme hem de özel davranışlara hazırlama fonksiyonunu icra ederler.¹⁵

Anne babalar, çocukluk dönemlerindeki tanrı tasavvurlarını, doğrudan veya dolaylı olarak etkilerler. Yaşları dört ile on bir arasında değişen, birinde kırk dokuz, diğerinde doksan dört olmak üzere yüz kırk üç öğrenci üzerinde yapılan bir araştırma, çocukların ebeveynleri ile ilgili algıları tanrının gücü ve besleyiciliği arasındaki ilişkiyi ortaya koymuş ve bu ilişkiyi, aile ortamındaki disiplin sağlama yöntemine göre açıklamıştır.¹⁶ Araştırma, ebeveynlerini şefkatli olarak algılayan çocukların (özellikle anneleri şefkatli ve babaları güçlü) aynı zamanda Tanrı'yı da şefkatli ve güçlü olarak algıladıklarını ortaya çıkardı. Çocuğun Tanrı'nın şefkatli ve güçlü olduğuna dair algısı, erken çocukluk döneminde babanın, orta çocukluk döneminde ise annenin veya her iki ebeveynin algısına benzer. Erkeklerin Tanrı imgeleri ile karşılaştırıldığında, kızların Tanrı imgeleri ebeveynlerinin özelliklerinden ve ev ortamında aldıkları disiplin türünden daha fazla etkilenmiştir.

Son yıllarda tüm dünyada evde eğitimin önemi netleşti ve evde eğitim üzerine araştırmalar aktif olarak yapılmaya başlandı. Çeşitli kuruluşlar, çocuk gelişimi, eğitim ve çocuk yetiştirme konusunda aile bilincinin artırılması, ebeveynlik ile çocuk yetiştirmenin aynı

¹² Bilal YILDIRIM, “Çocuğun Şahsiyet Gelişiminde Ailenin Yeri ve Önemi Üzerine Bir İnceleme” 2 (1997), 119-136.

¹³ Kemalettin ERDİL, *Aile Okulu* (Ankara: TDV Yayınları, 1991).

¹⁴ Halit ERTUĞRUL, *Ailede ve Okulda Çocuk Eğitimi* (İstanbul: Nesil Yayınevi, 2008).

¹⁵ Feyzullah EROĞLU, *Davranış Bilimleri* (İstanbul, 1996).

¹⁶ Jane R. DICKIE, *Parent-Child Relationships and Children's Images of God*, 1997.

şey olmadığı kabul edilmesi ve olumlu çocuk yetiştirmenin olumlu etkisi gibi konularda ailelere sistematik ve hedefe yönelik destek sağlamaktadır. Sistematik bir program mevcuttur. Çocuğunuza karşı tutumunuzu, olumsuz davranışları nasıl ortadan kaldıracığınızı, çocuğunuzu nasıl daha iyi yetiştireceğinizi sıralayın. Program, tüm anne ve babaların bu konunun önemini anlamalarını sağlamak amacıyla hazırlandı.

2. Dini Eğitim

Çocuklara yönelik din eğitiminde dini konuların önemi vurgulanmaktadır. Dini uygulamalar alıcının yani çocuğun anlayabileceği dil ve üslupla anlatılmaya çalışılır. İslam'ın iman, ibadet ve ahlak esasları vardır. Din eğitiminde bu ilkeler dikkate alınır. Ahlaki ilkelere özel önem verilmelidir. Bu ahlaki değerler çocuğun gelişiminde, kişilik oluşumunda, dini duygularında önemli rol oynar.

Peygamberimiz (s.a.v) bir hadisinde kendisinin güzel ahlakı tamamlamak için gönderildiğini belirtmiştir. Hz. Aişe (r.a)'da kendisine Peygamberimizin ahlakı sorulduğunda “onun ahlakı Kur'an idi.” Cevabını vermiştir.¹⁷

Din eğitimi bireyin fitratında bulunan inanma duygusu ve ihtiyacı çerçevesinde din olgusunu kavramasına rehberlik etme ve kabul ettiği dinin önerdiği yaşam biçimini öğrenmesine yardımcı olma sürecidir.¹⁸ Bir başka tanımda insanın doğumundan sonra ailesinde ve çevresinden öğrendiği inancın doğru bir şekilde bireye dini pratiklerle öğretilmesine din eğitimi denilmektedir.

Eğitimin amacı bireyde istenilen davranışın oluşumuna kadar devam eder. Dini eğitimle alakalı sevgili Peygamberimiz “Her çocuk islam fitratı üzere doğar, bu hal konuşma haline kadar devam eder. Onu ailesi yahudi, hristiyan, müşrik veya mecusi yapar.”¹⁹ buyurmaktadır. Bu hadisten anlaşılmaktadır ki, anne-babanın verdiği eğitim, çocukları üzerinde her yönüyle sonuçlar doğurmaktadır. İnsanlar bilinçli ya da bilinçsiz olarak öğrendiklerini çocuklarına öğretir.

2. Ailede Din Eğitimi

Çocukluk, insan yaşamının en önemli gelişim dönemidir. Bu süreçte gençlik ve yetişkinlik döneminde dini inanç tutum ve davranışlarının temeli olan dinamik bir dönem

¹⁷ Müslim, Müsafirin, s. 139.

¹⁸ Muhittin OKUMUŞLAR - Fatih GENÇ, “Din Eğitiminin Bilimselleşmesi/Neliği”, Grafiker Yayınevi, (2015), s. 61.

¹⁹ Buhari, Cenais, 78.

oluşmuştur. Bu dönemde çocuğun gelişimindeki en önemli faktör ailedir. Aileler, çocukların biyolojik, psikolojik, sosyal ve duygusal ihtiyaçlarının karşılanması yanı sıra güven ihtiyacının karşılanmasından da sorumludur. Bu nedenle ailenin çocuğa yönelik bu işlevi nedeniyle Allah (c.c) aileye dini değerleri aktarma ve öğretme sorumluluğunu vermiştir. Bu sorumluluğu üstlenirken çocukların fiziksel ve zihinsel gelişiminin ilke ve yöntemlerini açıkça bilen bilinçli ebeveynlere büyük sorumluluk düşmektedir. Sağlıklı ve etkili bir din eğitimi için bu son derece önemlidir. Çocukluk döneminde din eğitiminin başarısı sevgi, güven ve hoşgörüye dayalı aile ilişkileri, dengeli ve kararlı aile tutumu ve adalet anlayışının disiplin derecesine bağlıdır. Aksi halde ailenin uyguladığı tutarsız davranış yöntemleri ve disiplin, çocuğun ileride dine karşı olumsuz tutum geliştirmesine neden olabilir.

3. Ailenin Din Eğitiminde Uygulayacağı Metotlar

Dinî düşünce, metodu ve özü bakımından diğer düşünce formlarından farklı değildir. Çocuğun dinî düşünce ve kavram gelişimi, zihinsel gelişimiyle tam bir paralellik göstermektedir.²⁰ Bu nedenle ebeveynler dinin duygusal ve bilişsel yönlerini ayırmamalıdır. İlimsiz iman duygusu, hissiyatsız din bilgisi güzel bir dinî hayat için yeterli değildir. Bu nedenle dinin duygusal veya manevi yönlerinden herhangi birinin göz ardı edilmesi veya geliştirilmemesi, din eğitiminde aksamalara yol açacaktır.

Ailenin sözel ve model uygulamalarının, çocuklar tarafından anlaşılması ve benimsenmesini temin edebilmek için şu noktalara dikkat etmek gerekir:²¹

- Çocuklara verilecek dinî bilgilerin, onların bireysel ve sosyal ihtiyaçlarını karşılıyor olması,
- Dinî ve ahlâkî bilgilerin, İslâm'ın temel kaynaklarına dayanan doğru bilgiler olması,
- Ailedeki dinî bilgilendirmenin zamanı ve miktarının ihtiyaçlara ve kapasiteye göre seçilebiliyor olması. Bunların gerçekleşebilmesi, din eğitiminin belirli ilke ve metodlar gözetilerek uygulanmasını gerekli kılmaktadır.

3.1. Sevgi

Din eğitiminin temel hareket noktası sevgiye dayalı etkileşim ve iletişimdir. Zira duygusal gelişimin temel unsurlarından biri olan sevgi, hem dinî duyguya kaynaklık etmekte,

²⁰ Yurdağül KONUK, *Okul Öncesi Çocuklarda Dini Duygunun Gelişimi ve Eğitimi* (Ankara: TDV Yayınları, 1994).

²¹ M. ÖZTÜRK, "Din Eğitimi ve Çocuk Ruh Sağlığı, Türkiye/Din Eğitimi Semineri", (1981), 206-210.

hem de bu duygunun gelişip olgunlaşmasını sağlamaktadır. Kur'an'ı Kerimde de iman ve sevgi birlikteliği açıkça dile getirilmiştir.²² Anne ve babalar çocuklarına din eğitimi verirken öncelikle onların kalplerine Allah ve Peygamber sevgisinin yerleştirilmesine özen göstermelidirler. Bu konuda Kur'an-ı Kerim iman ve sevgi birlikteliğine vurgu yaparak; “Allah, size imanı sevdirmiş ve onu gönüllerinize güzel göstermiştir”²³ buyurmaktadır. Ayette Allah'a olan tevekkül duygusu ile sevgi arasındaki bağlantı açıkça ifade edilmektedir. Bu nedenle ebeveynlerin çocuklarına din eğitimi verirken, doğuştan gelen Allah sevgisini de ifade etmeye çalışmaları gerekmektedir. Çocuk kendisine yardım edecek ve onu koruyacak bir güç arıyor. Bu aşamada eğitimcinin görevi, Tanrı'ya güvenme ihtiyacı duyan çocuğa, çocuğun sığınabileceği bir varlık olarak Tanrı'yı tanıtmaktır. Bu nedenle ebeveynlerin çocukları ile Tanrı arasında sevgi çerçevesinde bir ilişki kurmaları gerekir. Çocuk, Allah'ı sevmeli; Allah'ın da kendisini sevdiğine inanmalıdır. Çünkü sevgi dolu bir kalple Allah'a yönelen çocukların özgüvenleri gelişir. Allah'ın kendilerini her zaman koruyacağına inanacaklar. Bunaldıklarında Allah'tan kaçmak yerine Allah'a sığınır. Bu duygu çocuğa büyük bir rahatlık getirecek ve ona huzur verecektir. Bu onların geleceğe umutla ve sevgiyle bakmalarını sağlayacaktır. Onları sağlam, dengeli ve tutarlı bir kişiliğe kavuşturacaktır”.²⁴ Bu konunun önemini vurgulayan bir bilimsel araştırmada; sevgi mahrumu çocukların beyin gelişiminin, kontrol grubuna göre % 20 daha geride olduğu belirlenmiştir. Sevgi, çocuğun fiziksel ve zihinsel gelişimi, olgunluğu ve sağlığı, duygusal gelişimi için gereklidir. Karşılaştırmalı çalışmalar, emzirme sırasında sert ve sert davranan, şefkat göstermeyen annelerin çocuklarının öfkeli, saldırgan ve uyumsuz olduklarını göstermiştir. Zihinsel ve duygusal gelişimin neredeyse tek kaynağı sayılabilecek sevgi, çocukluğun ilk günlerinden itibaren başlamalı, sürekli ve ölçülü olmalıdır. Çünkü sevginin boşluğunu doldurabilecek ve onun yerine geçebilecek başka bir şey gösterilemez. Bu nedenle sevgi, özellikle bebeklik ve çocukluk döneminde insanın ruhsal beslenmesinin önemli bir kaynağıdır. Bunun doğal olarak karşılanması gerekir. Bu nedenle Allah, sevme ve sevilme yeteneğini insanın fitratına yerleştirmiş ve düşünme, konuşma gibi pek çok yeteneğin yanı sıra bu yeteneğin çevre koşullarına göre gelişmesini sağlamıştır. İnsanda bu yetenek, çevresinden aldığı sevgi nedeniyle gelişir ve çevreye de aynı şekilde tepki verir. Bu hususu Hz. Peygamber, “Sevgi verasetle kazanılır”²⁵ sözüyle en güzel şekilde ifade etmiştir. Kur'an-ı Kerim'de anne-baba ve çocuklar arasındaki konuşmalarda sevgiyi vurgulayan ifadeler kullanılır. Bu hitaplar hep

²² Meryem, 19/96.

²³ Hücûrat, 49/7.

²⁴ Ayhan HALİS, Din Eğitimi ve Öğretimi (İstanbul: MEB Yayınevi, 2020).

²⁵ Buhâri, 2005, s. 21.

“Yavrucuğum, Oğulcuğum” şeklindedir. Ayrıca bazı âyetlerde çocuk kelimesi yerine göz bebeği anlamına gelen “kurratu’layn” tabirinin kullanılması,²⁶ Hz. Yûsuf’un kaybolması üzerine, Hz. Yâkup’un üzüntüsünden kör oluşur,²⁷ küçük bir bebekken Nil nehrine atılmak zorunda kalan Hz. Mûsâ’nın annesinin durumunu anlatan âyetler,²⁸ çocuk sevgisi için kayda değer örnekler arasında sayılabilir. Bu örnekler, ebeveynler ve çocuklar arasındaki diyalog ve ilişkilerin karşılıklı sevgi ve anlayışa dayandırılması ihtiyacını vurgulamaktadır. Alman eğitimci Günter Stachel çocukların din eğitiminde sevginin temel olduğunu ve aile fertleri arasındaki sevgide Allah’a ait izler bulunduğunu belirtmektedir.²⁹ Çocukların dini eğitim ve öğretiminde baskıcı cezalandırma yöntemleri yerine sevgiye dayalı, çocuğun gelişimine faydalı bir eğitim yönteminin benimsenmesi ve takip edilmesi gerekmektedir.

3.2. Dil ve Üslûp

Dil, insanın duygu ve düşüncelerini aktaran en temel araçtır. Ses tonunu doğru ayarlamak, doğru kelimeleri seçmek, konuşmada ölçülü, yumuşak ve nazik bir dil kullanmak, duygu ve düşüncelerin başarılı bir şekilde aktarılmasında önemli rol oynar. Kur’an, sözün bu şekilde ifade edilmesine; ruhun huzur bulduğu, aklın ve dinin güzel gördüğü anlamına gelen “kavl-i maruf”³⁰ (güzel söz) derken, bunun dışındaki söz ve davranışlar için de “lehve’l-hadis”³¹ (boş söz) ifadesini kullanmıştır. Din dilindeki çoğu kelimenin çocuklar tarafından anlaşılması zordur. Ölüm, kutsallık, iyilik, günah, sevap gibi soyut kavramları anlamakta sıkıntı yaşayan çocuklar, genelde bu kavramları somut olarak düşünür ve algılamaya çalışır.³² Bu algılamanın yanlış düşüncelere dönüşmemesi için yapılması gereken ilk faaliyet, çocuklara uygun, sade ve anlaşılır bir din dili geliştirmektir.³³ Öte yandan kavramların da doğru bir şekilde öğretilmesi önemlidir. Zira kavramlar eğitim sisteminin temel taşlarıdır; iyi ve doğru oluşturulmadıkça, başka kavramlarla ilişkileri ve sınırları belirlenmediği sürece, eğitim sürecini ve özellikle din eğitimini sağlıklı olarak gerçekleştirmek mümkün görünmemektedir. Sorunu belirli bir örnekle açıklayın; Bismillah günlük hayatımızın her aşamasında, ibadetlerimizde ve dualarımızda temel bir kavram veya ifadedir. Türkçe karşılığı sıklıkla "Rahman ve Rahim olan Allah'ın Adıyla" olarak anılır. Bu ifadenin çocuğa “Rahman” ve

²⁶ Kasas, 28/9.

²⁷ Yusuf, 12/84-86.

²⁸ Tâhâ, 20/40; Kasas, 28/10-11.

²⁹ Mustafa ÖNDER, “Sevgi, Din Dili ve Hikayelerin Çocukların Din Eğitimindeki Yeri ve Önemi”, (2013), 1293.

³⁰ Nisâ, 4/5.

³¹ Lokman, 31/6.

³² Mualla SELÇUK, *Çocuğun Eğitiminde Dini Motivler* (Ankara: TDV Yayınları, 1991).

³³ M. SELÇUK - B. BİLGİN, *Din Öğretimi ve Özel Öğretim Yöntemleri* (Gün Yayınları, 1999).

“Rahim” kelimelerinin Türkçe karşılıkları verilerek anlatılması gerekir. Psikolog Ronald Goldman, çocukların kutsal kitaplardaki dini imge ve hikâyeleri nasıl anladıkları üzerine yaptığı araştırmada; çocukta dinî düşüncenin gelişimini anlamada, dinî kavramların oluşumunu tanımanın merkezi bir öneme sahip olduğunu belirtmiştir.³⁴ Dolayısıyla masal ve öyküler eğitimde kullanılan önemli metinlerdir. Bu metinler kullanılarak çocukların ahlâkî, dinî değerleri daha iyi anlamaları, içselleştirmeleri sağlanabilmektedir. Şüphesiz hikâye ve masalların çocuğun dil gelişiminde ve sosyalleşmesinde, değer yargıları geliştirmesi ve toplumla bütünleşmelerinde ciddi katkıları vardır. Bunun yanında, hayata olumlu bakma, çevreye ve diğer kişilere saygılı olma, iyi-kötü, hak, adalet kavramlarını anlamlandırma, yalan, mertlik, dürüstlük gibi konularda çocukların duyuşsal, bilişsel, zihinsel ve psiko-sosyal gelişimlerine yardımcı olur.³⁵

3.3. Model Sunma

İnsanoğlunun eğitim-öğretimi, doğduğu andan itibaren çevresinde gördüğü modelleri, belirli bir düzen içerisinde gözlemlemesi, taklit etmesi, benimsemesi, onunla özdeşleşmesi ve nihai olarak da kendisine mal etmesi gibi, art arda gelişen bir süreç sonucunda gerçekleşir. Ancak örnek davranışların benimsenmesinde rol model alınması ve bu karakterlere duyulan duygusal bağlılık akademik gelişimde önemli faktörlerdir. Çünkü çocuklar için en önemli duygusal deneyimler, sevdikleri insanlarla olan kişisel ve sosyal ilişkilerinin sonucudur. Çocuğun bu ilk ilişkileri, ona ilk güveni sağlayan anne, baba ve diğer aile üyeleri ile gerçekleşmektedir.³⁶ İyi örnekler ve iyi bir rehberlikle çocuklar büyüyebilir, hayata uyum sağlayabilir, etrafındakilerle sağlıklı bir şekilde uyum sağlayabilir. Çocuklar hayatı önce anne, baba ve kardeşleriyle öğrenir, kendi değerlerinin farkına varırlar. Kendisine en yakın olan ve rol model olarak seçtiği kişiyle duygusal bir bağ kurar. Taklit etmek istediği kişinin değerler dünyasına girmek ve ona uyum sağlamak ister. Başka bir ifade ile çocuk üstünlüğünü kabul ettiği, değer verip kendine örnek seçtiği kimselerin davranışlarına, tutumlarına, düşüncelerine, duygularına ve hayat anlayışına isteyerek katılmakta ve onları taklit etmektedir.³⁷ Ancak bu bilinçli, sistematik bir öğrenme değildir. Tanımlama sürecinde çocuk modelin özelliklerine göre dinler, düşünür ve hareket eder. Aile içerisinde anne babanın böylesine etkili birer model olması çocuğun gelecekteki kişilik yapısını, duygu ve düşüncelerini doğrudan etkileyeceği

³⁴ Mustafa Doğan KARACOŞKUN, *Din Psikolojisi El Kitabı* (Ankara: Grafiker Yayınları, 2012).

³⁵ Selçuk KANTARCIOĞLU, *Eğitimde Masalın Yeri* (İstanbul: MEB Yayınevi, 1991).

³⁶ M. F. BAYRAKTAR, “Ailenin Eğitim Görevi”, *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi* 2 (1995), 133.

³⁷ Kerim YAVUZ, *Çocuk ve Din* (Çocuk Vakfı Yayınları, 1994).

muhakkaktır.³⁸ Kur'an, genel itibariyle geçmiş milletlerden örnekler vererek, müminleri uyarırken, aynı zamanda inananların, inanç, ibadet ve ahlâkî yönden eğitilmesi için "üsve-i hasene" vurgusuyla Hz. İbrahim'e³⁹ ve Hz. Muhammed (sav)'in⁴⁰ örneğine vurgu yapmaktadır. Bu durum, Kur'an'ın rol model olma konusundaki hassasiyetini göstermekle birlikte, ebeveyn çocuk ilişkilerinde de önemli bir belirleyicidir. Örneğin : "Aile fertlerinize namaz kılmalarını emredin. "Sabırlı olun ve dayanın" ayeti, tavsiye edilen hareketin öncelikle anne - baba veya aile reisi tarafından yapılması gerektiğini belirtmektedir. Hz. Peygamber Efendimiz (sav)' in "Namazlarınızın bir kısmını evinizde kılın, evinizi türbe yapmayın" ve "Farz namazından başka en faziletli namazdır" buyurduğu ifade edilmiştir. Evde namaz kılarak aileye, camide namaz kılarak topluma örnek olmanın önemini vurguluyor. Çocuklar ebeveynlerinin namaz kılmasına, namaz kılmasına, oruç tutmasına şahit oluyor. Bu görme, dinleme ve uygulama. Etkinlik çocuğunuza bilmeden, düşünmeden bazı şeyleri kabul etmeyi öğretir. Dolayısıyla din çocukların taklidi ile başlar. Taklitle başlayan dini faaliyet, çevrenin dini atmosferine ve ortamın dini atmosferine bağlı olarak zamanla gelişerek dini yaşama dönüşür. Öte yandan anne ve babanın çocuklarına hem ahlak hem de ibadet açısından örnek olması gerekir. Hiç şüphe yok ki, doğru davranış ve güzel ahlakla beslenmeyen bir ibadet hayatı, anlamsız, özünden uzak, çocuklara anlamlı örnek olma konusunda verimsiz kalır. Bir çocuk, ebeveynlerinin tavsiye ettiği davranışlara aykırı bir davranışa tanık olursa, rol modeline olan güvenini ve saygısını kaybedecek ve zamanla verilen eğitim daha zor ve daha az etkili hale gelecektir. Bu sebeple çocuğun çevresinde idealize ettiği kişilerin tam bir örneklik içerisinde olmaya gayret etmeleri önemlidir.⁴¹

3.4. Ödül ve Ceza

Çocukları eğitim faaliyetlerine yönlendirmek ve öğrenme motivasyonunu sağlamak amacıyla eğitimde ödül ve ceza unsurları kullanılmaktadır. Bu unsurlar çocuğun tutum ve davranışlarına göre verilen uygulamalardır. İnsanları anlayış ve davranışlarını yönlendirmeye teşvik etme ve caydırma yöntemi Kur'an'da da yaygın olarak kullanılmaktadır. Bu metotla kişide olumsuz sonuçlardan kaçınma veya olumlu sonuca ulaşma arzusu uyandırılarak eğitim-öğretim faaliyetine karşı güçlü bir ilgi ve motivasyon sağlanmış olur.⁴² Kur'an'da yer alan mükâfat ve ceza konulu âyetler karşılaştırıldığında, mükâfatı öngören âyetlerin cezayı

³⁸ Haluk YAVUZER, *Çocuk Psikolojisi* (İstanbul: Remzi Kitabevi, 2016).

³⁹ Mümtetine, 60/4,6.

⁴⁰ Ahzab, 33/21.

⁴¹ Suat CEBECİ, *Öğretmen ve Öğrenme Süreçlerinde Dini İletişim* (İstanbul: İz Yayınları, 2003).

⁴² Suat CEBECİ, *Din Öğretimi Yöntemleri*,

öngören ayetlere nispetle, iki kat fazla olduğu görülmektedir.⁴³ Çünkü ödüller eğitimin itici gücüdür. Çocukların eğitimi de bu temele dayandırılmalıdır. Çocuklarda görülen iyi davranışlar ve gözlemlenebilir değişiklikler karşısında cesaretlendirme ve cesaretlendirme, hem çocuğun mutlu olması hem de çocuğun iyiye ve güzele yöneliminin sürekliliğinin sağlanması açısından önemlidir. Ancak ödüllendirirken başarı ve ödüllerin çocuğun yaşına ve beklentilerine uygun şekilde ölçülmesini sağlamak gerekir. Çünkü çocukları tüketici davranışına ve memnuniyetsizliğe sürükleyen sürekli motivasyonlar onlar üzerinde beklenen olumlu etkiyi yaratmayacaktır. Ebeveynlerin çocuklarına açıkça cesaret verici ve minnettar sözler söylemesi, çocuklarının tutum ve davranışlarıyla sevinçlerini ifade etmeleri çocukların motivasyonu açısından önemlidir. Takdir sözleri ve sevinç gösterileri daima ödülün önüne geçirilmeli, çocuk ödül almanın sevincinden çok, anne-babanın takdirini kazanmanın hazzını yaşamalıdır.⁴⁴ Hz. Peygamber çocuklarla olan ilişkisinde maddî ve manevî mükâfatları onlara sunmakta cömert davranmıştır. Örneğin, yolda karşılaştığı çocuklara selâm vererek hatırlarını sormuş hasta olanları ziyaret etmiş,⁴⁵ zaman zaman onlarla şakalaşmış, omuzuna ve sırtına bindirerek onları sevindirmiştir.⁴⁶ Öte yandan Hz. Peygamber'in çocuklar hata yaptığında onları itham etmediği ve insanlar yanında onları mahcup etmediği bilinmektedir.⁴⁷ Ayrıca hitap ederken sevgi ifadelerini (yavruçugum, çocuğum) çokça kullandığı; onlara karşı oldukça cömert davranıp hediyeler verdiği de ifade edilir.⁴⁸ Hz. Peygamber Efendimiz 'in benimsediği bu yöntemler, çocukların "sevilme" ve "değer verilme" ihtiyacını en iyi karşılayan davranışlar arasında sayılabilir. Eğitimde ödülün yanı sıra bir eğitim yöntemi olarak cezadan da bahsedilmektedir. Ancak araştırmalar, ödülle yapılan eğitimin cezadan daha iyi sonuçlar verdiğini kanıtladı. Örgün ve yaygın eğitimde "minnet ve sevgi" ifadeleriyle verilen manevi ödüller, çocukların din eğitimindeki başarısını ve motivasyonunu artıracaktır. Anne - babanın çocuklarına karşı aşırı sert ve kaba davranması, ödül vermemesi gibi davranışları çocuğun fiziksel ve zihinsel gelişimini olumsuz yönde etkileyecektir. Ödül ve ceza konusunda ölçülü ve tutarlı davranan ebeveynler, çocuk terbiyesinde ve disiplin konusunda başarılı sonuçlar elde etmişlerdir. İslâm düşünürleri eğitimde cezaya başvurmadan önceki davranış ve tutumları şöyle sıralarlar:⁴⁹

- Öncelikle çocuğa nelerin iyi ve nelerin kötü olduğu telkin edilmeli.

⁴³ Mehmet Emin AY, *Ailede ve Okulda İdeal Din Eğitimi* (İstanbul: Dk Yayınları, 2006).

⁴⁴ Abdurrahman DODURGALI, *Ailede Çocuğun Din Eğitimi* (İstanbul: İfav Yayınları, 1996).

⁴⁵ Buhârî, Edep, 81.

⁴⁶ Tirmizî, Menâkıb, 50.

⁴⁷ Müslim, Fezâil, 54.

⁴⁸ İbn Mâce, Edep, ts.

⁴⁹ Gazâlî, c.7, s. 1232-1244.

- İyi davranışta bulunan çocuk övülmeli ve mükâfatlandırılmalı.
- Kötü fiil çevreden örnek verilerek anlatılmalı.
- İlk yapılan olumsuz davranışlar görmezlikten gelinmeli, tekrarında bunun yanlış olduğu gizlice söylenmeli.
- Hataları sebebiyle çocuklar devamlı azarlanmamalı ve tehdit edilmemeli.

Gizli yaptığı kötü davranışlara engel olunmalıdır. Gerektiğinde başvurulabilecek en makul ceza türleri “sevgi ve ilgiyi azaltmak”, “tenkit, uyarı ve kınama” , “azarlama ve hakaret” olarak sıralansa da⁵⁰ günümüzde bu tür ceza türlerinin de çocuğun şahsiyetinin şekillenmesinde ciddi kayıplara sebebiyet vereceği üzerinde durulmaktadır. Çocukla konuşmamak, ihtiyaçları ve yaptığı şeylerle ilgilenmemek, çocuğu sevmediğini söylemek gibi ceza türlerinin tümü ilerideki yaşamında normal olmayan bir takım kişilik özelliklerinin yerleşmesine neden olabilmektedir.⁵¹ Ebeveynlerin çocuklarını ödüllendirme ve cezalandırma yolları; Çocuğun gelişimine uyum sağlamalı, tutarlı, iddialı olmalı ve eğitime katkı sağlamalıdır. Ödüller kaygı ve tatminsizliğe, cezalar ise yoksunluk ve huzursuzluğa yol açmamalıdır.

⁵⁰ Fikret KANAT, *Ailede Çocuk Terbiyesi* (İstanbul: MEB Yayınevi, 1976).

⁵¹ Mehmet Zeki AYDIN, *Ailede Ahlak Eğitimi* (İstanbul, 2015).

İKİNCİ BÖLÜM

MANEVİ DANIŞMANLIK VE REHBERLİK HİZMETLERİ

Manevi danışmanlık ve rehberlik, danışmanlık ve rehberlik olarak bakıldığında, danışmanlığın bireysel, rehberliğin ise genel bir rehberlik işi olduğu ortaya çıkmaktadır. MDR uzmanı, problemin gelişim düzeyine göre bireysel olarak birebir veya bireyin problemi ile ilgili kişilerle grup toplantıları düzenler. Rehberlik, kuru tavsiyeler vermek veya katı kişisel rehberlik vermekle ilgili değildir. Sorunla karşı karşıya olan bireye, insan anlayış ve tutumlarına göre sorununu çözmek için gerekli bilgilerin nesnel bir açıklıkla sağlanmasını içerir. Sorun dinle ilgili olsun veya olmasın, kişinin sorununun çözümüne yardımcı olmak Müslümanın dini görevidir. Dini törenleri gerçekleştirenler için bu destek sadece dini bir görev değil aynı zamanda resmi ve vicdani bir görevdir. Peygamberimiz, dini irşat ve nasihat hizmetinin temelini oluşturan bir hadis- i şerifinde şöyle buyurmuştur: “Kim bir Müslümanın dünya sorununu çözerse, Allah Kıyamet günü sıkıntılarından birini çözecektir. Kim dünyada zorluk çeken bir kimsenin işini kolaylaştırırsa, Allah da onun hem dünyada hem de ahirette işini kolaylaştırır. Kim bir Müslümanın bu dünyadaki eksikliğini giderirse, Allah da onun dünya ve ahiretteki eksikliğini giderir. Kul din kardeşinin yardımında olduğu müddetçe Allah'ta kulunun yardımındadır”.⁵²

Rehberlik bireye kendini anlaması, çevredeki olanakları tanınması ve doğru kararlar vererek özünü gerçekleştirebilmesi için yapılan sistematik bir süreçtir.

1. Manevi Danışmanlık

Manevi Danışman: “Farklı dini veya manevi yaşam koşullarında yaşayan bireylerin sorunlarının çözümüne yönelik kapsamlı bir yaklaşımla, modern danışmanlık tekniklerini kullanarak danışanların bu konudaki hedeflerine ulaşmalarına yardımcı olmak amacıyla, bireyle ve grupla MDR hizmetlerini sunan ve mesleki gelişim faaliyetlerini yürüten nitelikli kişidir”.⁵³

Danışmanlar, zamana ve anın ihtiyaçlarına göre insanların dindar veya dinsiz olsun kendilerini her alanda gerçekleştirmelerine yardımcı olan profesyonel kişilerdir.⁵⁴

Manevi danışman ise; ahiretten kaynaklanan meselelere ve ahlaki meselelere odaklanan, davranış değişikliği ve uyumu teşvik etmeye çalışan ve duygusal sorunları, kişisel

⁵² Tirmizi, Birr, 19.

⁵³ S. DÜZGÜNER, “Manevi Danışman” Ulusal Meslek Standardı”, (2019), 76.

⁵⁴ Feyza KAHVECİOĞLU, *Din Hizmetlerinde Dini Danışmanlık ve Rehberlik* (Isparta Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler enstitüsü, 2010).

ve sosyal ilişkilerde bozulmaya neden olan sorunları tespit etmek ve çözmek için dini kaynakları ve danışmanlık tekniklerini kullanan kişi olarak tanımlanabilir.⁵⁵ Bu bağlamda manevi danışmanlar danışanlarına daha geniş bir bakış açısıyla yaklaşarak hayatın anlamını, onu etkileyen faktörleri ve toplumsal hayattaki başarı veya başarısızlık durumlarını ele alırlar.⁵⁶

2019 yılında yayınlanan Ulusal Mesleki Standartlara göre manevi danışmanlar şunlardır: İnsanların hayatın farklı evrelerinde din ve maneviyatla bağdaştırdığı konuların ele alınması sürecinde modern danışmanlık teknikleri ile dini ve manevi yöntemlerin bütünsel bir yaklaşımla kullanılması. Bireylere ve gruplara manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetleri veren, danışanların problemle ilgili hedeflerine ulaşmalarına yardımcı olmak için mesleki gelişim faaliyetleri yürüten nitelikli bir kişidir.⁵⁷

İş alanına ilişkin kapsamlı bir tanımı bir kez daha görüyoruz. Aynı zamanda modern teknikler ile dini ve manevi yöntemleri bütünleşik bir şekilde uygulayabildiğini, bu sayede danışanlarının sorunlarına ilişkin hedeflerine ulaşmalarında tavsiyelerde bulunabilecek ve destek verebilecek nitelikli bir kişi haline geldiğini vurguluyor.

"Manevi bakıcı", "manevi bakıcı" ve "manevi danışman" terimleri Avrupa ülkelerinde 1950'li yıllardan beri bilinmektedir ancak son zamanlarda insanlara hizmet etme mesleğini tanımlamak üzere toplumumuza da girmiştir. Bir aile grubuna aittir.

Manevi danışmanlık, manevi ve teolojik bakış açılarını hizmetlerine dâhil eden kendine özgü metodolojisi ve içeriği nedeniyle diğer danışmanlık faaliyetlerinden farklılık göstermektedir.

Böylece manevi danışman sosyal hizmet uzmanı ve psikologdan mesleki açıdan ayrılmaktadır.⁵⁸

Manevi Danışman; danışana güven veren, danışanın kendisini yargılamadan, kendisini iyi anlatmasına olanak tanıyan, danışanın deneyimiyle empati kurabilen, tutarlı bir süreç uygulayan kişidir.

⁵⁵ Halil APAYDIN, *Din Psikolojisi Terimler Sözlüğü* (İstanbul: Bilimkent Yayınları, 2016).

⁵⁶ Öznur ÖZDOĞAN, "İnsanı Anlamaya Yönelik Bir Yaklaşım: Pastoral Psikoloji", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (2006), 129-130.

⁵⁷ "Manevi Danışman (seviye 6) Ulusal Meslek Standardı", 2019.

⁵⁸ Arslan KARAGÜL, "Manevi Bakım, Anlamı, Önemi, Yöntemi ve Eğitimi "Hollanda Örneği"", (2012), 18.

Manevi danışmanlık, alanda uzmanlık bilgisi gerektiren bir işlem olması hasebiyle yeterli önemli bir konudur.⁵⁹ Elbette manevi danışmanların başkalarının manevi ihtiyaçlarını etkili bir şekilde tanıyabilmesi, muhataplarını anlayabilmesi ve onlarla duygudaşlık kurabilmesi için hem manevi hem de dini uygulama bilgisine sahip olması gerekir.

Bu bağlamda Ağırkaya Şahin, Almanya’da din alanında tanınan manevi danışmanlık yeterliliği alanındaki yeterliliklerin “bilişsel yeterlilik, sembolik yeterlilik, dini yeterlilik, Ritüel yeterlilikler, teolojik yeterlilikler, psikolojik yeterlilikler ve teorik yeterlilikleri oluşturan yeterlilikler” olduğunu belirtti.

Manevi danışmanlık hizmeti verecek kişilerin mesleki bilgi birikiminin yanı sıra etik karakterli, insancıl ve sevgi dolu, empatik ve hoşgörülü bir tutumla donatılmış olmaları önemlidir.

Bu nedenle sabır, şefkat ve merhamet eksikliği olan kişilerin manevi danışmanlık alanında etkili ve başarılı olma olasılıkları daha düşüktür. Tüm bu gelişmelerden hareketle, manevi danışmanlık alanında çalışan danışmanlar, psikoloji, psikoterapi, dini psikoloji, maneviyat, topluma hizmet becerileri ve sağlık hizmetleri. İhtiyaçları olan, toplumsal değerleri anlayan, ön yargılardan uzak, insanlarla eşit mesafede durabilen, motivasyonu yüksek, alanındaki gelişmeleri takip eden kişilerdir. Yabancı kaynakları kullanabilecek kadar yabancı dil bilen manevi danışmanların bulunmasının etkili olacağı söylenebilir.

2. Manevi Danışmanlığın Tarihsel Gelişimi

MDR ilk olarak batıda “Pastoral care end cousaling” veya “pastoral care” olarak kullanılmıştır. Batıda verilen bu hizmet; rahip, papaz, haham önderliğinde ihtiyaç halinde kilise üyelerine verilen manevi destek, manevi yardım ve nasihatlerden oluşmaktadır.⁶⁰

Ülkemizde ise Diyanet İşleri Başkanlığı kapsamında MDR uygulamalarının tarihçesi yine Diyanet İşleri Başkanlığı, Sağlık Bakanlığı, Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Müdürlüğü ve Gençlik ve Spor Bakanlığı ile imzalanan protokollerle gündeme gelmiştir.

3. Manevi Danışmanlık Hizmetlerinin Amaçları

Manevi danışmanlık hizmetlerinin iyileştirme (kişisel soruları olan müşterilere destek), destek (hastane, huzurevi, cezaevleri ve yetimhaneler gibi sosyal hizmet kuruluşlarındaki kişilere psikososyal destek ve rehberlik iş konusunda destek gibi işlevleri

⁵⁹ Remziye EGE, “Dini Danışmanlık ve Rehberlik’in Bir Bilim Dalı Olarak Gelişmesinin Gerekliliği Üzerine Bazı Düşünceler”, (2011), 14.

⁶⁰ Mebrure DOĞAN, “Hastane Örneği Üzerinden MDR Hizmetlerine Genel Bir Bakış”, Cumhuriyet İlahiyat Dergisi 2, 1267-1304.

bulunmaktadır, evlilik vb. Bu fonksiyonları gerçekleştirirken dikkate alınan temel varsayımlar şunlardır:

- a. İnsanın hem maddi hem de manevi yönleri vardır. Kişinin öz farkındalığında her iki günü birlikte geliştirmesi önemlidir.
- b. İnsan (Allah tarafından) en güzel şekilde yaratılmıştır. İnsanın yaratılış amacı önce yaratıcısını, sonra kendisini tanımak ve bu sayede hayatın anlamını bulmaktır. İnsanın en güzel, en mükemmel ve en iyi özelliklerle yarattığı olumsuz özellikler, kendi tercihleri sonucunda ortaya çıkmaktadır.

Yaratıcısını ve yaratılış amacını unutan kişi bencil olabilir, kendi arzularının peşinde koşabilir, isyan edebilir, aldatılabilir ve bunun sonucunda vicdanını, adaletini kaybedebilir ve her türlü suçu işleyebilir. İnsanların kendilerine ve başkalarına zarar vermelerini önlemek için manevi danışmanlık hizmetlerine ihtiyaç vardır. Cebeci'ye göre bireylerin manevi rehberlik ve rehberlik aramalarının en makul nedenleri şunlardır: Dini sorumluluk ve hata yapma korkusunun yanı sıra, hatalardan kaynaklanan suçluluk duygularından kaçma ve iç huzuru yakalama isteği gibi nedenler. Bu bağlamda bireyin kendisine yol gösterecek, duygusal ve mantıksal zihinsel rahatlamayı sağlayacak bir rehber ihtiyacı vardır. Bu ihtiyaçlar manevi danışmanlığın işlevini de vurgulamaktadır.

Dünyevi danışmanlığın amaç ve işlevlerini ele aldığımızda aynı amaç ve işlevlerin manevi danışmanlık ve rehberlik için de geçerli olduğunu görüyoruz. Dolayısıyla manevi danışmanlığın amaçları şunlardır: Bireyi dünyevi alanda veya dinde karşılaştığı sorunlardan ve korkulardan kurtarmak gibi sınırlı bir alandan başlayıp, ikramlar gibi daha geniş bir alana yayıldığı söylenebilir. Danışmanlık ve manevi rehberlik; Bunlar acil hedefler, ara hedefler ve nihai hedefler olarak sınıflandırılabilir.

Acil hedefler; Manevi danışman ile danışan arasındaki görüşmenin ilk aşamalarından itibaren dikkate alınır ve yapılacak aksiyonlar önceliklendirilir. Acilen tamamlanması gereken görevler şunlardır: danışanla ilişki kurulabilir ve sürdürülebilir, danışanın taburcu edilmesini sağlayabilir, sorunlara neden olan durumları en aza indirebilir veya ortadan kaldırabilir, danışanın sorunlarını tanımasına yardımcı olabilir, müşterilerin ilişkilerini geliştirmesine yardımcı olabilir. Sorunlarını anlamak ve dışarıdan bakmak, sonuçta müşteriye karşı saygı, tutarlılık, anlayış ve anlayışın kabulü anlamına gelir.

Ara Hedefler; Manevi danışmanlığın amacı, manevi danışmanlığın ele aldığı her sorunu ortalama hedefin bu bağlamda iki mekanizması vardır. Bunlar; Bu, danışanın

sorunlarıyla yüzleşmesi ve onlarla baş etme yeteneğinin farkına varması, böylece zihinsel yardıma ihtiyaç duyma nedenini ortadan kaldırması anlamına gelir.

Nihai Hedefler; Bunlar diğerlerine göre daha genel ve uzun vadeli hedeflerdir. Burada amaç danışanın hedeflenen değerleri yaratması, kendini geliştirmesi, zorluklar karşısında kendisini psikolojik olarak hazırlamasıdır.

4. Manevi Danışmanlığın Konusu, İşlevi ve Uygulama Alanları

Din ile alakalı hususların kişide meydana getirdiği düşünce, manevi olarak zorlandığı problemlerinde ve dini öğretilerde, dini pratiklerde öğrenmedeki eksikliğinde önemli bir işlevi olan manevi danışmanlık, teoloji ve davranış bilimlerini birleştirip ruh sağlığı alanında bilinen ve kabul gören bir disiplindir.⁶¹

Bir çok Avrupa ülkesinde MDR vatandaşlar açısından anayasal bir hak, devlet açısından bir yükümlülüktür. Ülkemizde MDR görevi 633 sayılı kanunla Diyanet İşleri Başkanlığına verilmiş ve din hizmetleri genel müdürlüğünün görevleri arasında sayılmıştır.

Diyanet İşleri Başkanlığına göre manevi danışmanlık; dini referanslara dayalı bir inanç ve din desteğidir. Ani değişimler, acı, ihtiyaç, üzüntü, korku, yalnızlık veya çaresizlik, kriz durumlarında ani değişimler karşısında yeni durumlara uyum sağlamak, insanları dinleri ve inançlarıyla desteklemektir. Din ve inanç anlayışlarında onlara rehber olmak, soru ve sorunları varsa danışmanlık yapmak, yol göstermek, onlara eşlik ederek hayatlarında yardımcı olarak, yeni bir anlam kazandırmak demektir.⁶²

MDR hizmetleri, bilhassa manevi danışmana ve desteğe ihtiyaç hissedilen hastane, ceza infaz kurumu, huzur evleri, öğrenci yurtları gibi kurumlarda bu hizmetler verilmektedir. Manevi danışmanlıkta hedef, toplumda ve bireyde oluşan ruh halindeki dinin başa çıkmada zorlandığı konu ve hususlarda yardım eli uzatabilmektir.⁶³

Türkiye’de ilk defa sadece dini eğitim verme amacıyla ceza evlerinde vaiz görevlendirilmesi ile gündeme gelen manevi rehberlik, zamanla diğer kurumlarda da yer bulmuştur.⁶⁴

5. Manevi Danışmanlığın İlke ve Teknikleri

⁶¹ <https://mdr.org.tr/mdr-nedir/>.

⁶² Abdurrahman HAN, *Diyanet İşleri Başkanlığının Hastanelerde Yürüttüğü Manevi Destek Hizmetleri* (İstanbul: Vem Yayınları, 2018).

⁶³ Ali AYTEN - Sevede DÜZGÜNER, *Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetleri Temel Bilgiler Klavuzu* (Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, ts.).

⁶⁴ Merve Reyhan BAYGELDİ, “Türkiye’de Modern Sorunlara Dini Bir Çözüm Olarak Manevi Danışmanlık Uygulaması Mevcut Durum ve Öneriler”, (2018), 19.

Seküler danışmanlıkta kullanılan temel tekniklerin manevi danışmanlıkta da kullanıldığı söylenebilir. Din pedagoğu Cebeci'nin bu bağlamda önerdiği sınıflandırmada, kullanılan alanla ilgili teknikleri şu şekilde sıralayabiliriz:

- a. Psikanalitik Teknikler: Olayları, anekdotları, otobiyografileri, röportajları ve gözlemleri vb. kaydetme teknikleri.
- b. Terapi Teknikleri: Aktif dinleme, empati kurma, bilgilendirme, yansıtma, bilgi verme, katılımı teşvik etme, dikkat etme, kişiselleştirme, yüzleşme, sessiz kalma, bağlantı kurma, özetleme, paylaşma.
- c. Teolojik teknikler: Dua ve niyaz, zikir, tefekkür, bibliyoterapi, hikâye anlatımı, öz kontrol.

6. Çocukların Din Eğitiminde Manevi Danışmanlığın Etkisi

Aile çocuğun yeme-içme, giyme, sağlık vb. durumları gücü nispetince vermeye, öğretmeye çalışır. Bu öğretilerin başında da “din eğitimi” gelmektedir. Fakat dini eğitim tek taraflı verilecek bir eğitim değildir. Alanında kendisini geliştirmiş bir uzmana ihtiyaç duyulur. İnsan hastalandığında nasıl iyi bir doktora ihtiyaç duyuyorsa din eğitiminde de ehil olan kişiye ihtiyaç duyar. Manevi danışmanlık ve rehberlik uzmanı, aldığı eğitimle insan psikolojisine uygun olarak nasıl yaklaşım göstereceğini bilir. Bir çocuğa nasıl eğitim vereceğini bilip ona göre yaklaşım gösterir. Bu konuda aileye rehberlik eder. Çocuğun nasıl eğitim alması gerektiğini aileye bildirir. Dini konularda başa çıkma konusunda, aile bazen yetersiz ve çaresiz kalabilir. Bu konuda ailenin, çocuğun dini eğitimiyle ilgili soracağı, danışacağı bir rehberin olması önemlidir.

İnsan hayatı doğumla başlar, ölümle biter. Kişi maddi ve manevi hayatını çeşitli şekillerde devam ettirir. Bir çocuğun gelişiminde dini anlamdaki sorumluluk anne-babaya aittir. Anne baba çocuğunu “Rabbimizin bir emaneti” olarak görüp, o emaneti en iyi şekilde yetiştirmeye gayret göstermelidir. Onlara haram-helal çerçevesinde dini eğitim verilmeli, iyi bir birey olmalarını sağlamalıdır.

Çocuklarda dini eğitim yaşları farklılık gösterir. Bu durum çocuğun yetiştiği ortamdan da kaynaklanır. Dini eğitim çocuğun soyut kavramları öğrenip, zorlanmadan konulara hâkim olmasıyla başlar.⁶⁵ Dini eğitimi verecek olan kişi uzman olmalıdır. Eğitimi verirken konunun merkezine çocuğu koymalıdır. Onun anlayabileceği şekilde sıkmadan bıktırmadan

⁶⁵ Muhammet Şevki AYDIN, “Din Eğitimi Yaşı” 237 (ts.), 9-12.

anlatmalıdır. Mesela; Dini eğitime yeni başlayan bir çocuğa namaz anlatılır ancak tesbih namazı kılması istenmez.

Dini duygular bir çocukta okul çağından önce oluşur. İbni Sina'ya göre çocuk üç yaşına geldiğinde fiili eğitime başlanır.⁶⁶

Çocuklara dini bilgiler verilirken, çocuğun dikkatini çekecek konulara vakıf olmak gerekir. Çocuklarda merak önemlidir. Merak ettikleri için sıkça sorular sormaktadırlar. Dini konulardaki merakları da zamanla artış göstermektedir. Allah hakkındaki sorular, Allah nerede? Nasıldır? Allah bizi görüyor mu? Biz neden Allah'ı görmüyoruz? Allah kaç tane? Bizi kim yarattı? Allah uyur mu? Yemek yer mi? gibi soruları çocuklar merak etmektedirler.

Yine peygamberimizle ilgili soruları cennet-cehennem, ölüm ve ötesi, şeytan ile ilgili sorular da çocukta merak uyandıran sorulardan birkaçıdır. Bu tür soruları cevaplarırken, Manevi danışmanlık ve rehberlik uzmanı, çocuğun ilgisini çekebilmelidir. Geliştirmiş olduğu teknik beceriler ile çocuğa dini bir yaklaşım sağlamalıdır. Sevgi, saygı, ilgi ve şefkatle yaklaşım bu düşüncelerin herkeste olabileceğini belirtmelidir. Bazı soruların cevaplarının da zamanla daha iyi anlayabileceğini çocuğa aktarması gerekir.

Manevi danışmanlık ve rehberlik uzmanı olan bir kişi, çocuğa dini değerleri anlatırken, duygudaşlık kurarak, hikâyeler anlatarak, model göstererek öğretmeye çalışmalıdır. Çocuğa anlatmak istediği dini değeri hissettirmelidir. Çünkü bazen konuşulandan daha çok hal ve tavırlar etkili olur.

Peygamberimizin hayatından örnekler vererek, çocuğa peygamberimizi sevdirmiş oluruz. Peygamberimiz hadisinde;” Herkese meşrebine göre konuşun“⁶⁷ buyurarak, herkesin yaşadığı anlam ve anladığı dilin farklılık gösterdiğini ortaya koymuştur. Din eğitimini çocuğa verirken dilin anlaşılır olması, muhatabın seviyesine inilmesi önemli bir konudur.

Pek çok anne baba çocuklarına Allah hakkında, dini konularda bir şeyler vermek isterler. Ancak bunun nasıl olacağı konusunda yeterli bir bilgiye sahip değildirler. Dolayısıyla konuya cevap verirken ya geçitirirler ya da soruları yersiz ve zamansız bulurlar. Bazen de çocuğun yaşını, gelişim seviyesini düşünmeden uzun uzadıya anlatmaya çalışırlar, bu da çocukta bir bıkkınlık, soğuma, uzaklaşma meydana getirir.

Din eğitiminde çocuğun psikolojisi, yaşı, yaşadığı ortam çok önemlidir. Bir manevi danışmanlık ve rehberlik uzmanı bunları göz önüne alarak dini eğitim vermeye çalışır.

⁶⁶ Seval ÇAKIR, *Bir Kurum Olarak Ailenin Din Eğitimi İşlevi* (Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019).

⁶⁷ Ebu Davud, Edep, 20.

Manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetleri 633 sayılı kanunla Diyanet işleri başkanlığına verilmiştir. Diyanet İşleri Başkanlığında da Din Hizmetleri Genel müdürlüğü bu görevi takip etmektedir. MDR uzmanı yurtlarda, eğitim kurumlarında, gençlik merkezlerinde bu görevi sunmaktadır. Çocuk ile ilgili konularda çocuk ile görüşerek destek verilir. Çocuğun hayatında din eğitiminde etkili olan kişiler ailelerdir. Daha sonra anne-baba, okul, çevre, öğretmen ve MDR uzmanı gelir.

Manevi Danışmanlık ve Rehberlik uzmanı çocuklara dini eğitim verirken şu hususları dikkate alması gerekir;

a. Din eğitimi sevgi endeksli olmalıdır. Çocuklara sevgiyle yaklaşarak din eğitimi anlatılır. Allah ve Resulünü çocuğa sevgiyle anlatmalı ve öğretmelidir. Çocuklardaki sevmeye duygusu ortaya çıkarılırsa konular güzelce anlatılmış olur. Sevgi çocukların beyin gelişiminde etkili bir duygudur. Çocuk severek öğrenir. Sevgiyle hayatı anlamaya çalışır.

b. Din eğitiminde bir MDR uzmanı diline ve üslubuna dikkat etmesi gerekir. İletişim aracı olan dil üslupta çok etkilidir. Bir konuyu ifade etme, adap ve erkânı bilme, konuya hâkim olma çok önemlidir. Dini kavramları anlatırken çocukların seviyesine inerek, onların anlayabileceği bir tarzda anlatmaya çalışmalıdır. Somut örnek verilmeli, çocuğun kafasında yer etmesi sağlanmalıdır. Hikâyeler ve masallarla konu güçlendirilmeli, çocuğun sosyal yönü de geliştirilmeye çalışılmalıdır.

c. Çocuklara dini eğitim verilirken model olma önemlidir. Bir MDR uzmanı çocuk için iyi bir model olmalıdır. MDR uzmanı davranışlarıyla çocuğun gönlüne girerek sevilen bir model olabilir. Çocuk MDR uzmanına öğrendiği dini bilgileri hiçbir zaman unutmaz.

d. Yine din eğitiminde çocuk için ödül ve ceza önemlidir. MDR uzmanı çocuğa özendirecek öğretmelidir. Öğrendiklerinin neticesinde mükâfat olduğunu belirtip, teşvik etmelidir. Çocuğa hatası neticesinde azarlamadan, tehditten uzak bir şekilde öğretme çabası gütmeye gerekir.

e. Çocuklara sunulan ödüller onları şımartmamalı, verilen cezalarda psikolojik sıkıntılar oluşturmamalıdır.

f. Çocukların din eğitiminde aile ile MDR uzmanı birlikte çalışmaya gayret etmelidir. Ailenin eksiklerini çocuğuna faydalı olamadığı konuları MDR uzmanına bildirmesi, MDR uzmanının da o şekilde çocuğa yaklaşım göstermesi gerekir.

SONUÇ

Din, insanın ruhsal ve manevi açıdan sağlıklı olmasını sağlayan kurallara sahiptir. Dini danışmalık hizmeti sunarken danışanların ruh sağlığına dikkat edilmelidir. Burada amaç çocukların inançlarıyla bütünleşmelerini sağlamaktır. Dini danışmanlık konusunda önemli bir husus çocuğun kendisiyle barışmasını sağlamaktır. Çocuktaki özgüveni sağlayıp zorluklar karşısında gücünü kullanmasını bilmesi gerekir. Çocuğun küçük yaşlarda öğrenmiş olduğu dini bilgiler ileride Allah inancında, ahiret inancında, peygamber sevgisinde daha belirleyici rol oynar. Çocuklarımıza mutlaka küçük yaşlarda dini bilgiler verilmelidir. İleride öğrenir deyip, ihmal edilmemelidir. Bugün çocuktur deyip, kendilerine bir şey diyemediklerimiz, yarın büyüdüklerinde kendilerine bir şey dedirtmezler. Çocukken öğrenilenler insanın hayatında daha kalıcı olup iz bırakmaktadır. Peygamberimiz bir hadisinde “Çocukken öğrenilen ilim taşınak nakşetmek (yazı kazımak) gibidir. Yaşlıyken öğrenilen ilim ise suya yazmak gibidir.⁶⁸” buyurarak bilgilerin kalıcılığına dikkat çekmektedir.

Herşeyden önce eğitim ailede başlar. Bir babanın veya annenin çocukla ilgilenmesi, ona zaman ayırması, hayatın ilk öğretmeni olması, çocuklar için güzel örnek olması gerekmektedir.

Günümüz çalışmalarında suç meyil konusunda, çocuklardaki suç artışının baş sebebi ailedeki ilgisizlik, şefkat ve sevgi yoksunluğundan kaynaklıdır. Çünkü çocuklar aradıkları huzur, mutluluk ve sevgi duygularını ailelerinden göremediklerinde başka mecralarda arayış içine girmektedirler. Bir ebeveyn olarak çocuklarımızın hayata bağlanmalarında, dini eğitimlerinde yeterli donanıma sahip olmadığımızı hissediyorsak mutlaka bir MDR uzmanından yardım almalıyız. Çocuklarımızın hem dünya görüşünü, hem de ahiretle ilgili dini inançlarını ıskalamamalıyız. Bu şekilde yaparsak çocuklarımız topluma ve inançlarına bağlı birey olabilirler.

⁶⁸ Mecmau'z-Zevaid, s. 1/125.

KAYNAKÇA

- APAYDIN, Halil. "Aile İçi İletişimin Çocuğun Dinsel Gelişimine Etkisi" 320 (2001), 12.
- APAYDIN, Halil. Din Psikolojisi Terimler Sözlüğü. İstanbul: Bilimkent Yayınları, 2016.
- ARAZ, Hacer. Türk Aile Yapısında Aile İçi Dini İletişim Problemleri ve Bunların Çocuğun Din Eğitimine Etkileri. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007.
- AY, Mehmet Emin. Ailede ve Okulda İdeal Din Eğitimi. İstanbul: Dk Yayınları, 2006.
- AYDIN, Mehmet Zeki. Ailede Ahlak Eğitimi. İstanbul, 2015.
- AYDIN, Muhammet Şevki. "Din Eğitimi Yaşı" 237 (ts.), 9-12.
- AYTEN, Ali - DÜZGÜNER, Sevde. Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetleri Temel Bilgiler Klavuzu. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1.-2. Basım, ts.
- BAYGELDİ, Merve Reyhan. "Türkiye'de Modern Sorunlara Dini Bir Çözüm Olarak Manevi Danışmanlık Uygulaması Mevcut Durum ve Öneriler", 19.
- BAYRAKTAR, M. F. "Ailenin Eğitim Görevi". Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi 2 (1995), 133.
- CEBECİ, Suat. Din Öğretimi Yöntemleri, ts.
- CEBECİ, Suat. Öğretmen ve Öğrenme Süreçlerinde Dini İletişim. İstanbul: İz Yayınları, 2003.
- ÇAKIR, Seval. Bir Kurum Olarak Ailenin Din Eğitimi İşlevi. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.
- DİCKİE, Jane R. Parent-Child Relationships and Children's Images of God, 1997.
- DODURGALI, Abdurrahman. Ailede Çocuğun Din Eğitimi. İstanbul: İfav Yayınları, 1996.
- DOĞAN, Mebrure. "Hastane Örneği Üzerinden MDR Hizmetlerine Genel Bir Bakış". Cumhuriyet İlahiyet Dergisi 2 (ts.), 1267-1304.
- DUYAN, Veli. Aileye yönelik Planlı Müdahale Sürecinin Aşamaları, 2003.
- DÜZGÜNER, S. "Manevi Danışman" Ulusal Meslek Standardı", 76.
- EGE, Remziye. "Dini Danışmanlık ve Rehberlik'in Bir Bilim Dalı Olarak Gelişmesinin Gerekliliği Üzerine Bazı Düşünceler", 14.
- ERDİL, Kemalettin. Aile Okulu. Ankara: TDV Yayınları, 1991.
- ERKAL, Mustafa. Sosyoloji (Toplumbilim). Filiz Kitapevi, 3. Basım, 1987.
- EROĞLU, Feyzullah. Davranış Bilimleri. İstanbul, 1996.
- ERTUĞRUL, Halit. Ailede ve Okulda Çocuk Eğitimi. İstanbul: Nesil Yayınevi, 2008.
- HAKAN, Aziz. İlköğretim Okulu Öğrencilerinin Başarısında Aile Faktörü. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2001.
- HALİS, Ayhan. Din Eğitimi ve Öğretimi. İstanbul: MEB Yayınevi, 2020.
- HAN, Abdurrahman. Diyanet İşleri Başkanlığının Hastanelerde Yürüttüğü Manevi Destek Hizmetleri. İstanbul: Vem Yayınları, 2018.
- KAHVECİOĞLU, Feyza. Din Hizmetlerinde Dini Danışmanlık ve Rehberlik. Isparta Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010.
- KANAT, Fikret. Ailede Çocuk Terbiyesi. İstanbul: MEB Yayınevi, 1976.
- KANTARCIOĞLU, Selçuk. Eğitimde Masalın Yeri. İstanbul: MEB Yayınevi, 1991.
- KARACOSKUN, Mustafa Doğan. Din Psikolojisi El Kitabı. Ankara: Grafiker Yayınları, 2012.

- KARAGÜL, Arslan. “Manevi Bakım,Anlamı,Önemi,Yöntemi ve Eğitimi “Hollanda Örneği””, 18.
- KONUK, Yurdagül. Okul Öncesi Çocuklarda Dini Duygunun Gelişimi ve Eğitimi. Ankara: TDV Yayınları, 1994.
- OKUMUŞLAR, Muhittin - GENÇ, Fatih. “Din Eğitiminin Bilimselleşmesi/Neliği”. Grafiker Yayınevi, 61.
- ÖNDER, Mustafa. “Sevgi, Din Dili ve Hikayelerin Çocukların Din Eğitimindeki Yeri ve Önemi”, 1293.
- ÖZDOĞAN, Öznur. “İnsanı Anlamaya Yönelik Bir Yaklaşım:Pastoral Psikoloji”. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 129-130.
- ÖZKAN, Fatih. Çocuğun Din Eğitiminde Anne Babanın Etkisi Diyarbakır Örneği, 2011.
- ÖZTÜRK, M. “Din Eğitimi ve Çocuk Ruh Sağlığı, Türkiye/Din Eğitimi Semineri”, 206-210.
- SELÇUK, M. - BİLGİN, B. Din Öğretimi ve Özel Öğretim Yöntemleri. Gün Yayınları, 1999.
- SELÇUK, Mualla. Çocuğun Eğitiminde Dini Motifler. Ankara: TDV Yayınları, 1991.
- ULVAN, Abdullah Nasih. İslamda Aile Eğitimi. Ankara: Detay Yayıncılık, 1994.
- YAVUZ, Kerim. Çocuk ve Din. Çocuk Vakfı Yayınları, 1994.
- YAVUZER, Haluk. Çocuk Psikolojisi. İstanbul: Remzi Kitabevi, 2016.
- YILDIRIM, Bilal. “Çocuğun Şahsiyet Gelişiminde Ailenin Yeri ve Önemi Üzerine Bir İnceleme” 2 (1997), 119-136.

ÖZGEÇMİŞ